

ICCS-Vlaanderen 2016

Internationaal vergelijkend onderzoek
burgerschapseducatie

Koninklijk Atheneum E. Hiel, Schaarbeek, 7 november 2017

ICCS = internationaal vergelijkend onderzoek bij 2de jaar secundair op school in 24 landen

Ruime definitie 'burgerschapseducatie': ook welbevinden, schoolklimaat, tolerantie, ...

International Civic and Citizenship Survey ICCS-2016

- Instrumenten ICCS 2016
  - 3 vragenlijsten bij leerlingen
  - Een leerkrachtenvragenlijst
  - Een schoolvragenlijst (directies)
- Internationale vergelijkbaarheid
  - 24 landen namen deel, strenge kwaliteitscriteria
- Vergelijking doorheen de tijd
  - Perfecte vergelijking mogelijk met ICCS 2009

ICCS in Vlaanderen, 2016

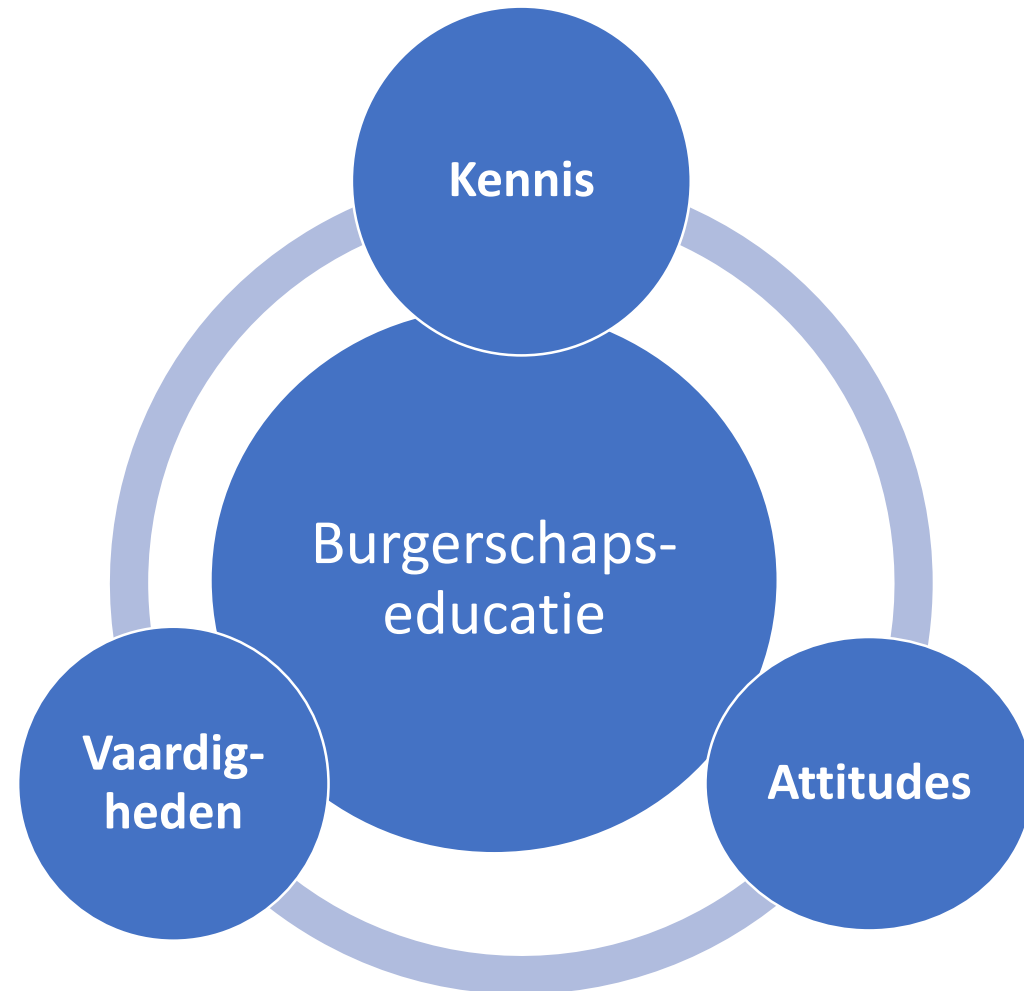
- 162 scholen: hoge responsgraad in Vlaamse Gemeenschap
- 2931 leerlingen in tweede jaar secundair onderwijs
- 2021 leerkrachten in 2de jaar eerste graad secundair
- 149 directies

Algemeen: **significante** verschillen worden aangeduid met *, met ▲ of ▼

Thema's: kennis, attitudes en vaardigheden

- Politieke kennis
- Sociale media
- Democratische cultuur
- Duurzame ontwikkeling
- Tolerantie en diversiteit
- De school
- Welbevinden op school
- Vergelijking ICCS 2009-2016

- Vergelijking ICCS-peilingsonderzoek

De politieke kennis van 14-jarige Vlaamse jongeren (niet alleen feitenkennis)

In kranten vind je nieuws over politieke en sociale onderwerpen.

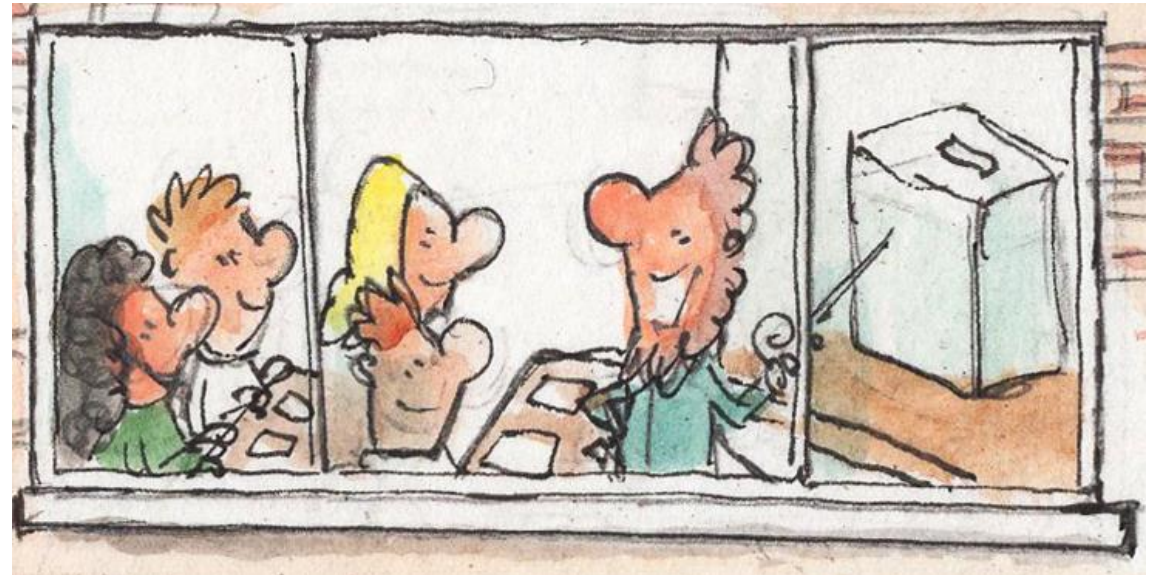

V1	Waarom verschijnen kranten vaak dagelijks?
☐	Omdat de meeste landen wetten hebben die vereisen dat kranten dagelijks moeten verschijnen.
☐	Om ervoor te zorgen dat journalisten niet door hun werk verveeld raken.
☒	Omdat nieuws voortdurend verandert.
☐	Om te verhinderen dat lezers kunnen controleren of de verhalen in de kranten kloppen.

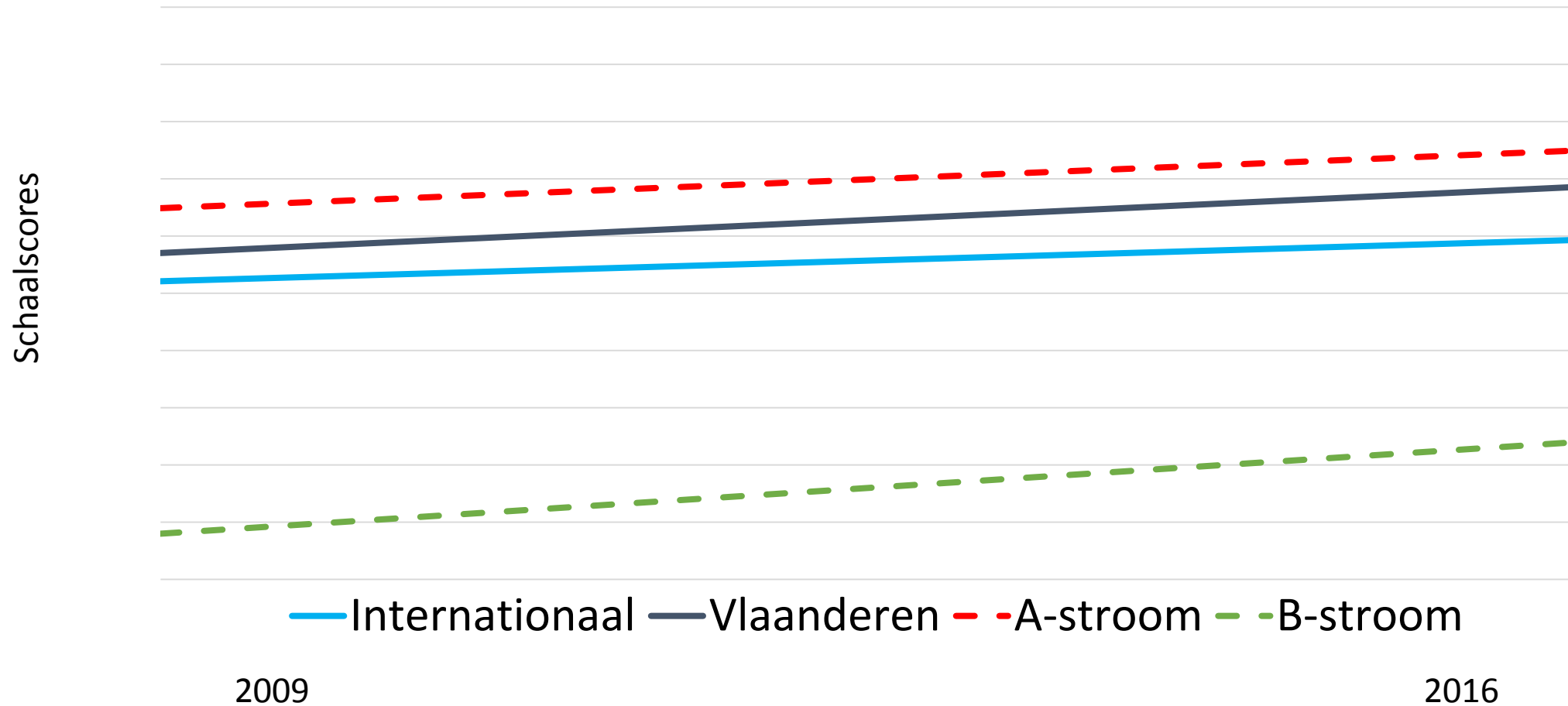
- Hogere kennisscores dan in 2009
- Sterkere stijging dan in de overige deelnemende landen
- Op die leeftijd is er géén verschil tussen meisjes en jongens

De politieke kennis van 14-jarige Vlaamse jongeren

- Sterke ongelijkheid:
  - A-stroom hoger dan B-stroom
  - Migratieachtergrond lager dan geen migratieachtergrond

Politieke kennis: evolutie van 2009 naar 2016

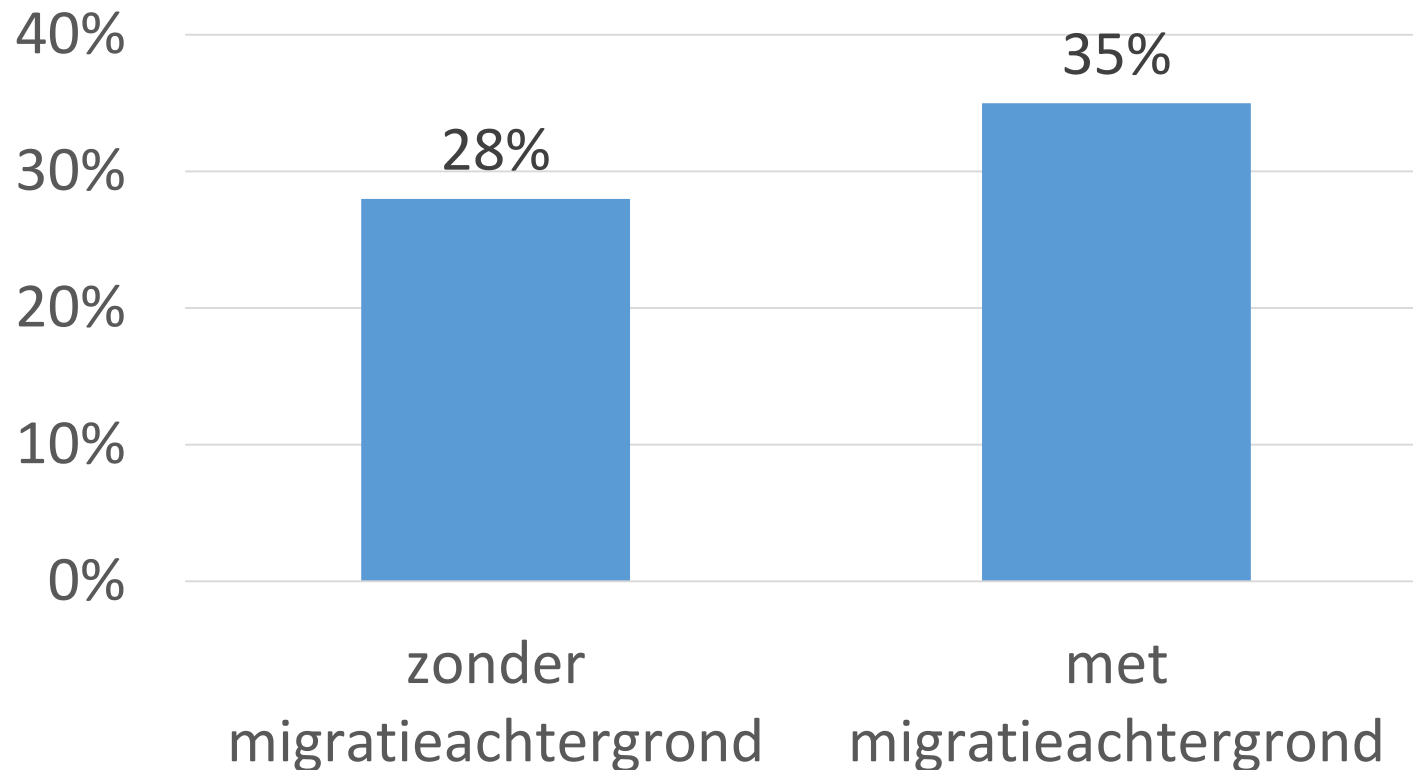
Sociale media: kansen en ongelijkheid

- Politiek gebruik van sociale media blijft beperkt in Vlaanderen
- Meer traditioneel mediagebruik
- Ongelijkheid gebruik:
  - A-stroom minder dan B-stroom
  - Met migratieachtergrond méér dan zonder migratieachtergrond

Sociale media: kansen en ongelijkheid

Meer vertrouwen in sociale media bij leerlingen met migratieachtergrond.

Democratische cultuur

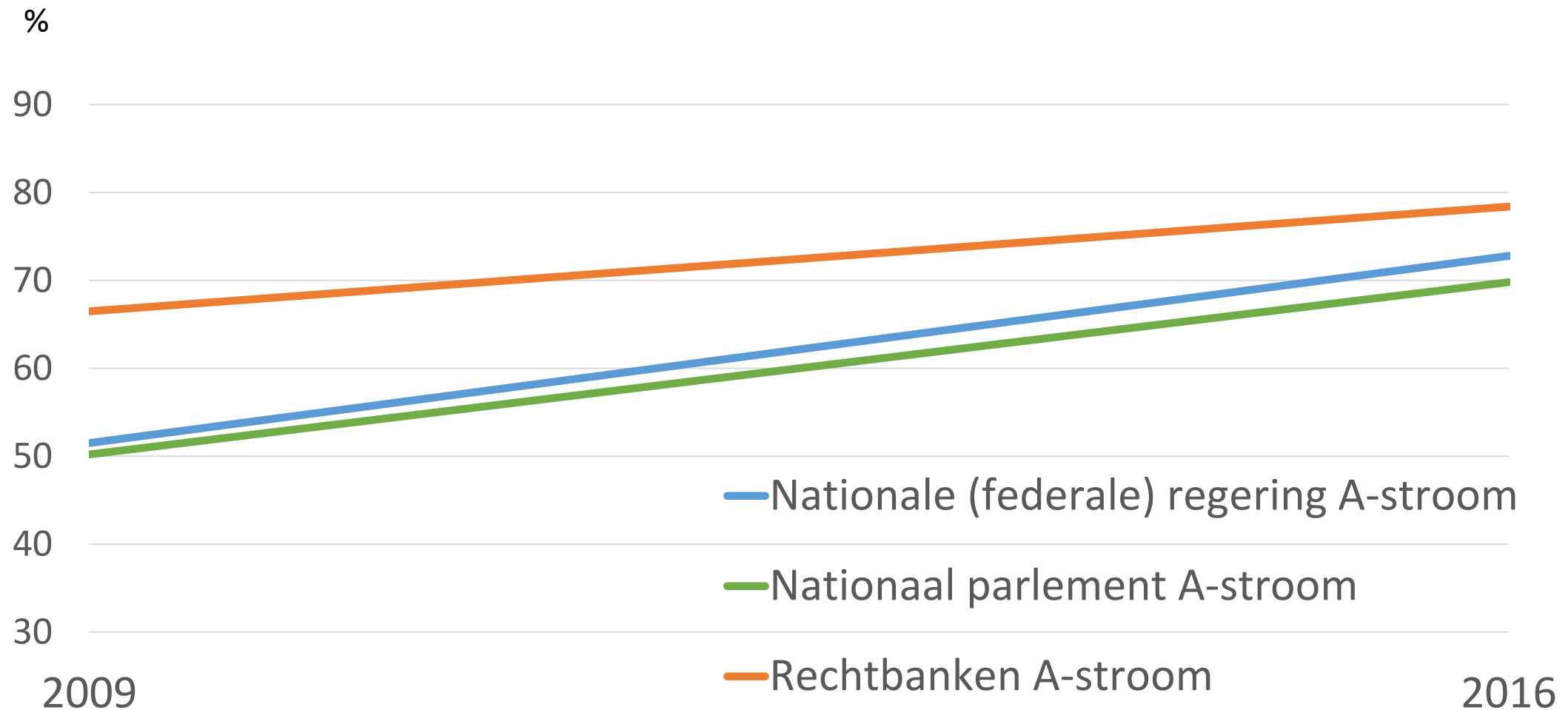
- Jongeren zijn burgers in wording
- Adolescentie is zoektocht naar eigen plaats in de maatschappij
- De school als democratische oefenplaats

Drie soorten burgerschap:

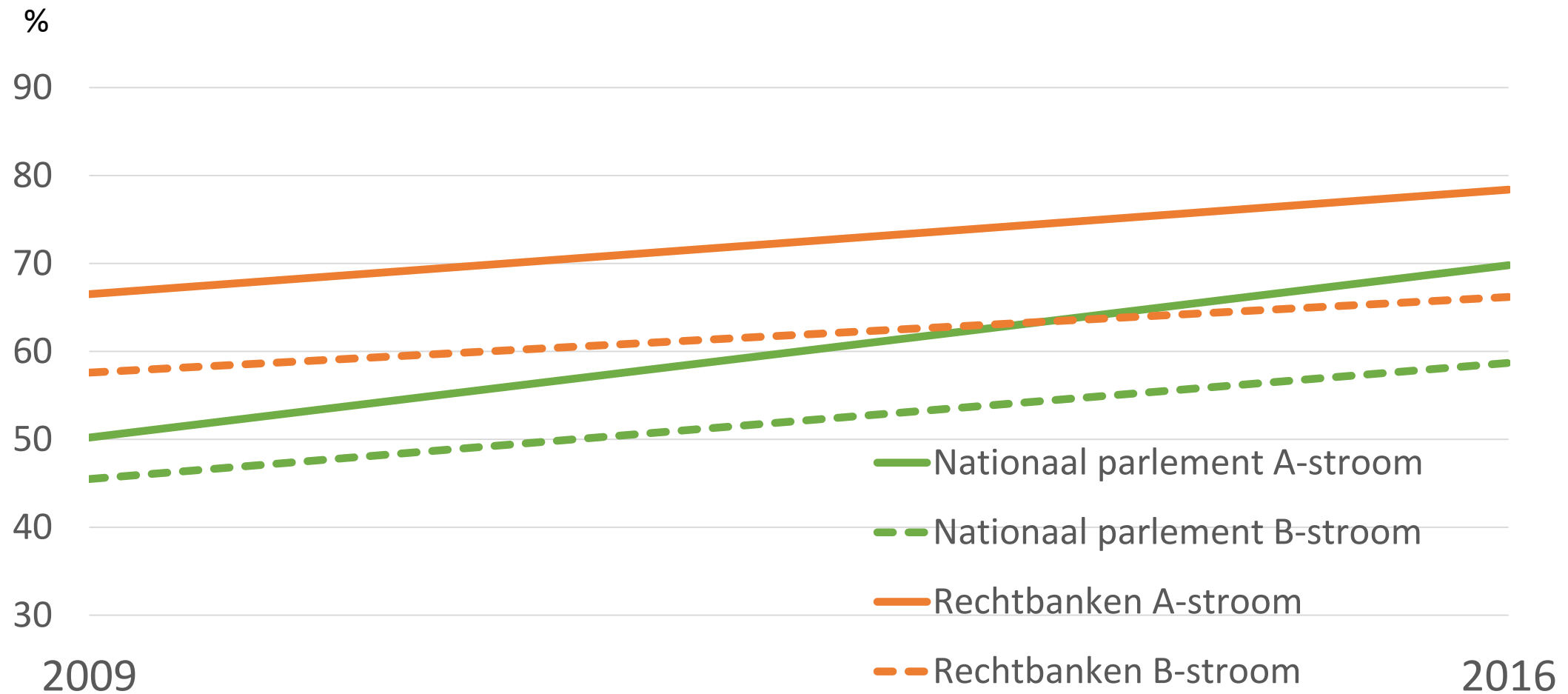
- Conventioneel burgerschap
- Sociaal burgerschap
- Moreel burgerschap

Democratische cultuur: vertrouwen in de instellingen, evolutie 2009-2016

Democratische cultuur: vertrouwen in de instellingen, evolutie 2009-2016

Democratische cultuur

- (Toekomstige) participatie:
  - Intentie stemmen tijdens verkiezingen
  - Intentie politieke participatie
  - Participatie op school

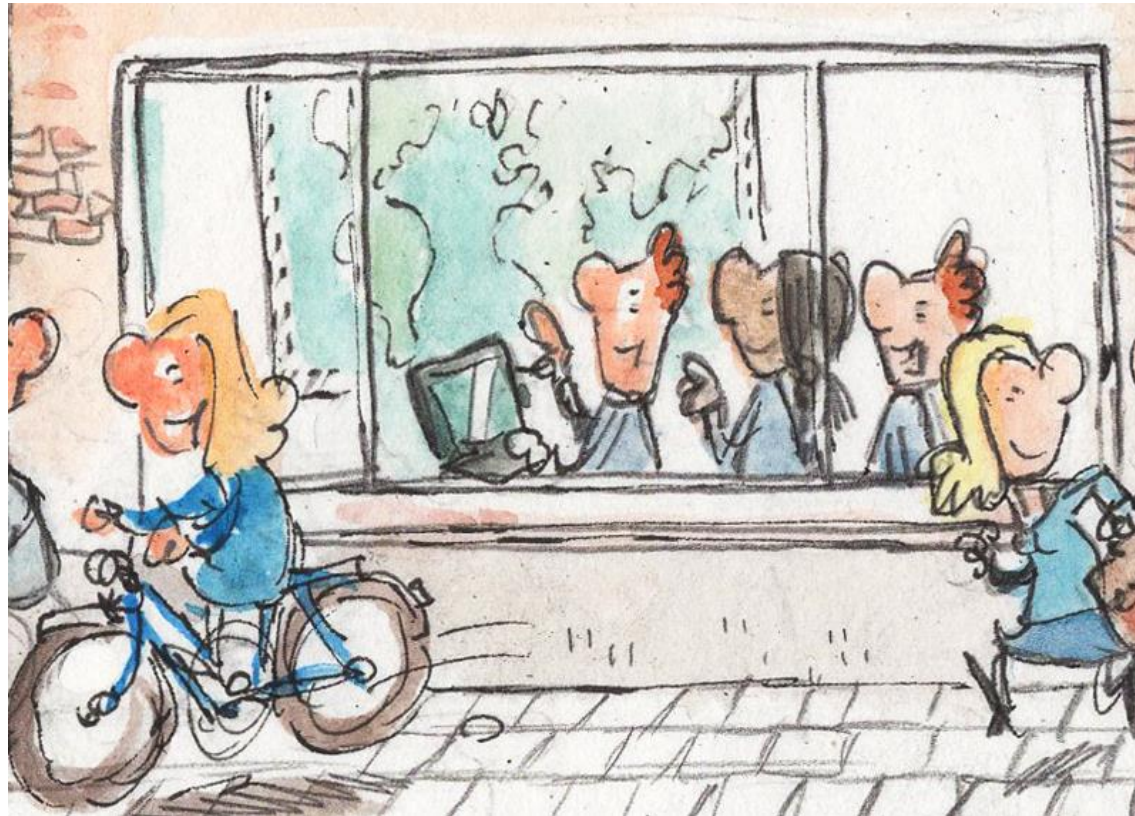

➔ Geringe interesse voor verkiezingen bij 14-jarige Vlaamse jongeren

Intentie stemmen tijdens verkiezingen	Schaalscore
Peru	56,87 ▲
Noorwegen	56,66 ▲
Italië	56,44 ▲
Zweden	55,24 ▲
Colombia	55,22 ▲
Dom. Rep	55,15 ▲
Taiwan	54,88 ▲
Denemarken	54,33 ▲
Mexico	54,29 ▲
Litouwen	54,01 ▲
Kroatië	52,91 ▲
Gemiddeld	52,76
Rusland	52,27
Finland	52,16 ▼
Chili	51,64 ▼
Malta	51,41 ▼
Slovenië	51,08 ▼
Bulgarije	50,95 ▼
Letland	50,83 ▼
Vlaanderen	49,67 ▼
Estland	49,18 ▼
Nederland	47,73 ▼

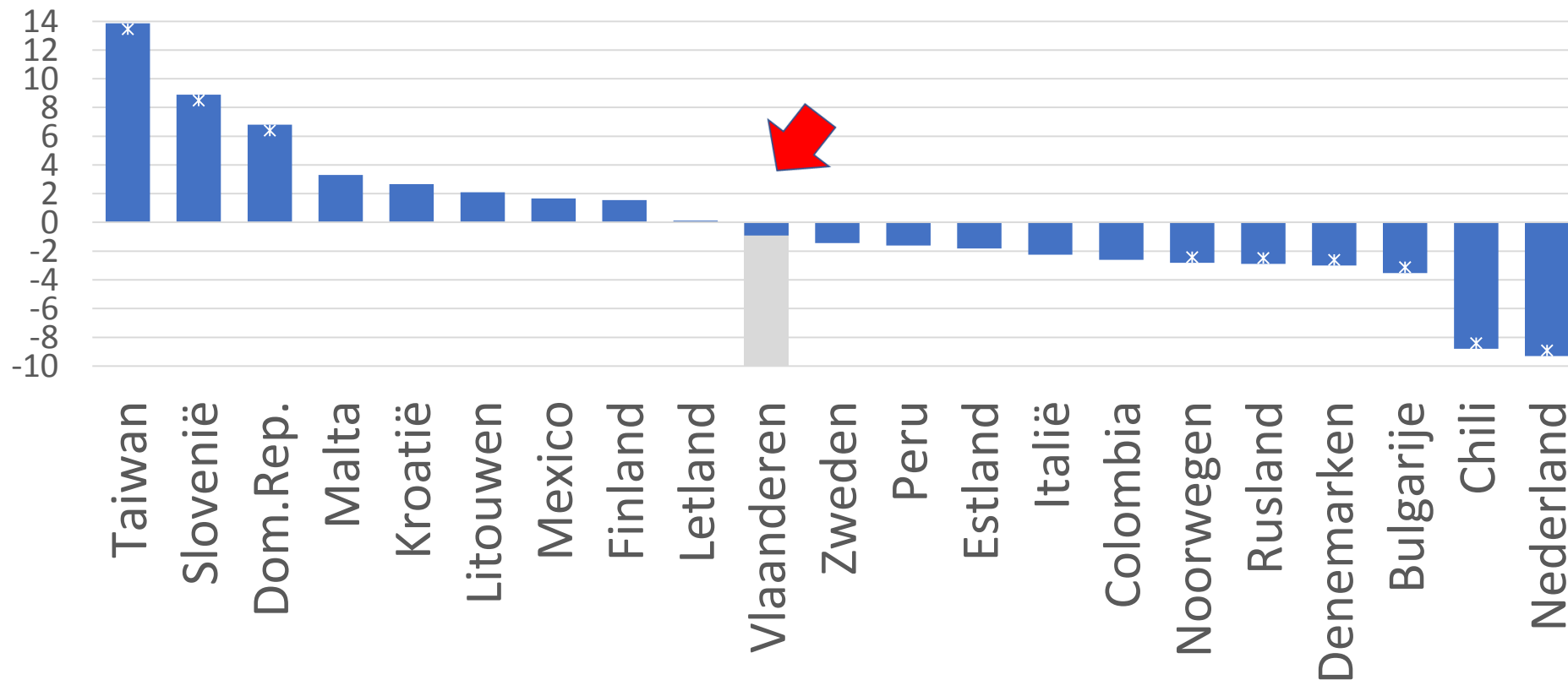
Duurzame ontwikkeling

- Gemiddelde score voor milieuvriendelijke praktijken in de scholen

Duurzame ontwikkeling

- Gemiddelde score voor milieuvriendelijke praktijken in de scholen
- Maar lagere score voor brede verankering in het schoolbeleid

Duurzame ontwikkeling - Ethisch consumeren (Europese vragenlijst)

	Vlaanderen	Europees Gemiddelde
Mensen zouden geen producten mogen kopen van bedrijven die gebruik maken van kinderarbeid	83% ▲	79%
Mensen zouden geen producten mogen kopen van bedrijven die de sociale rechten van hun werknemers schenden	79% ▼	84%
Mensen zouden geen producten mogen kopen als de productie een schadelijk effect heeft op het milieu	76% ▼	83%
Mensen moeten alleen producten kopen die later kunnen worden gerecycleerd	58%	62%
Mensen zouden groene producten moeten kopen ook al zijn ze duurder	55% ▼	66%
Mensen zouden geen producten mogen kopen uit niet-democratische landen	20% ▼	34%

Tolerantie en diversiteit

- Nog steeds vrij lage tolerantiescores
- Maar duidelijk hogere mate van tolerantie in vergelijking met 2009
- Wel eenzijdig tolerantie ten opzichte van migranten:
  - Vooral steun voor juridische rechten
  - Weinig erkenning van culturele rechten en culturele diversiteit in Vlaanderen

Tolerantie en diversiteit

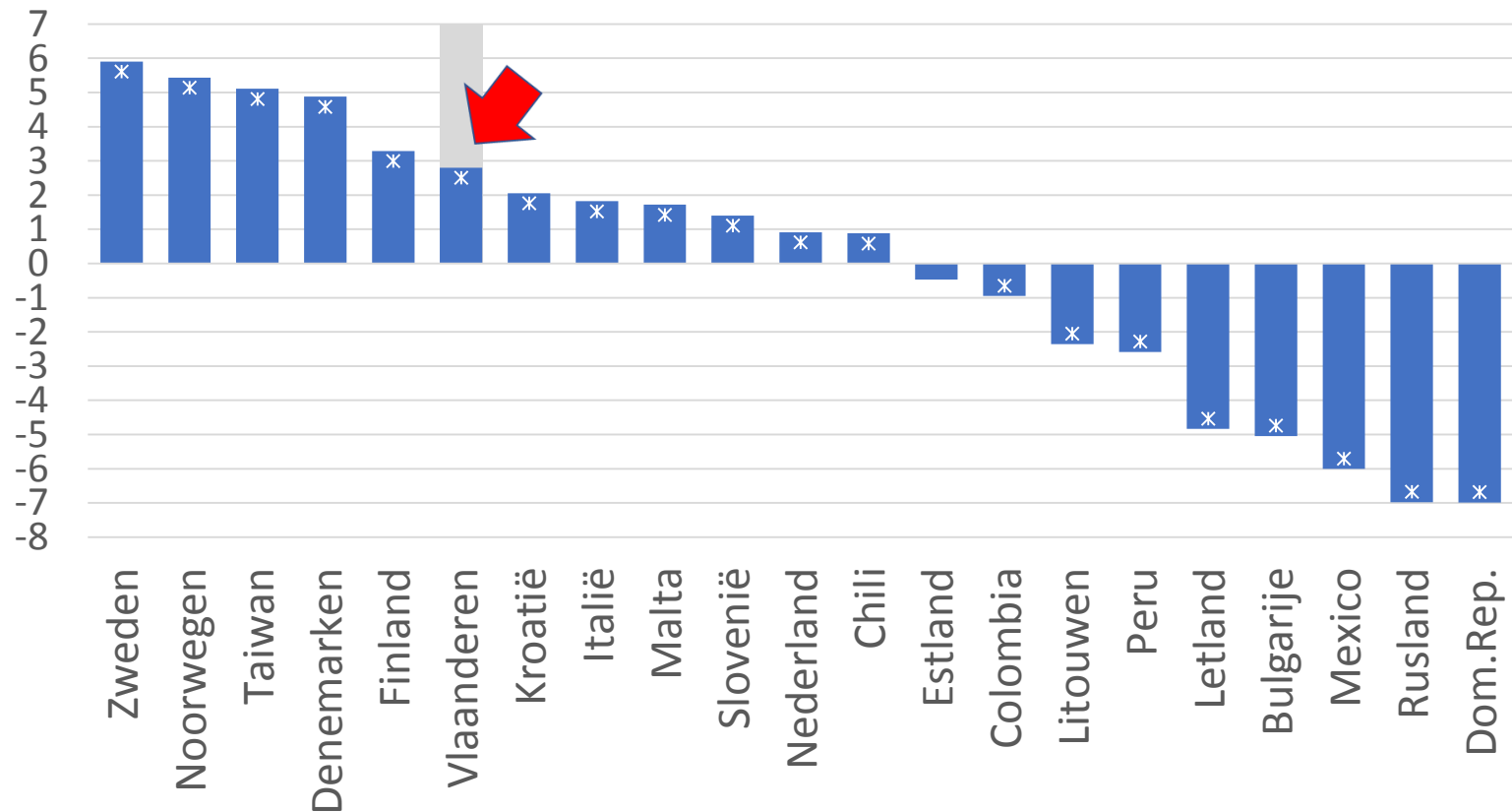
- Wel eenzijdig tolerantie ten opzichte van migranten:

	Vlaanderen	Europees Gemiddelde
Kinderen van immigranten zouden dezelfde onderwijskansen moeten hebben als de andere kinderen in het land	94% ▲	93%
Immigranten zouden dezelfde rechten moeten hebben als alle anderen in het land	88%	88%
Immigranten die al een jaar in een land wonen, zouden de mogelijkheid moeten hebben om te stemmen bij verkiezingen	77% ▲	75%
Immigranten zouden de mogelijkheid moeten hebben om hun eigen gewoonten en leefstijl verder te zetten	66% ▼	73%
Immigranten zouden de mogelijkheid moeten hebben om hun eigen taal te blijven spreken	58% ▼	68%

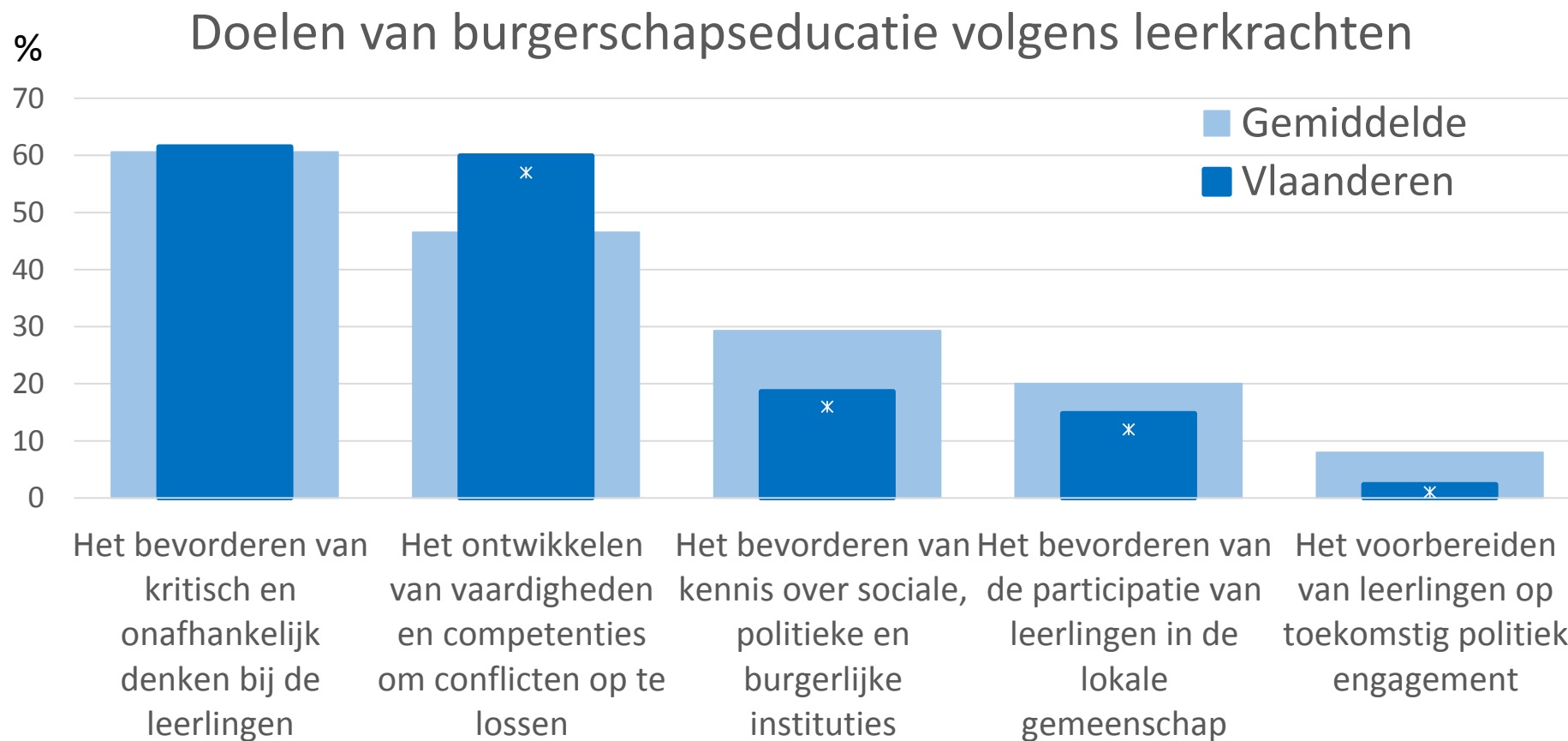
Tolerantie en diversiteit

Gendergelijkheid: Vlaanderen scoort hoger dan gemiddeld

- Scandinavische landen scoren beter
- Wel nog veel steun voor traditionele genderrollen

Leerkrachten en burgerschapseducatie

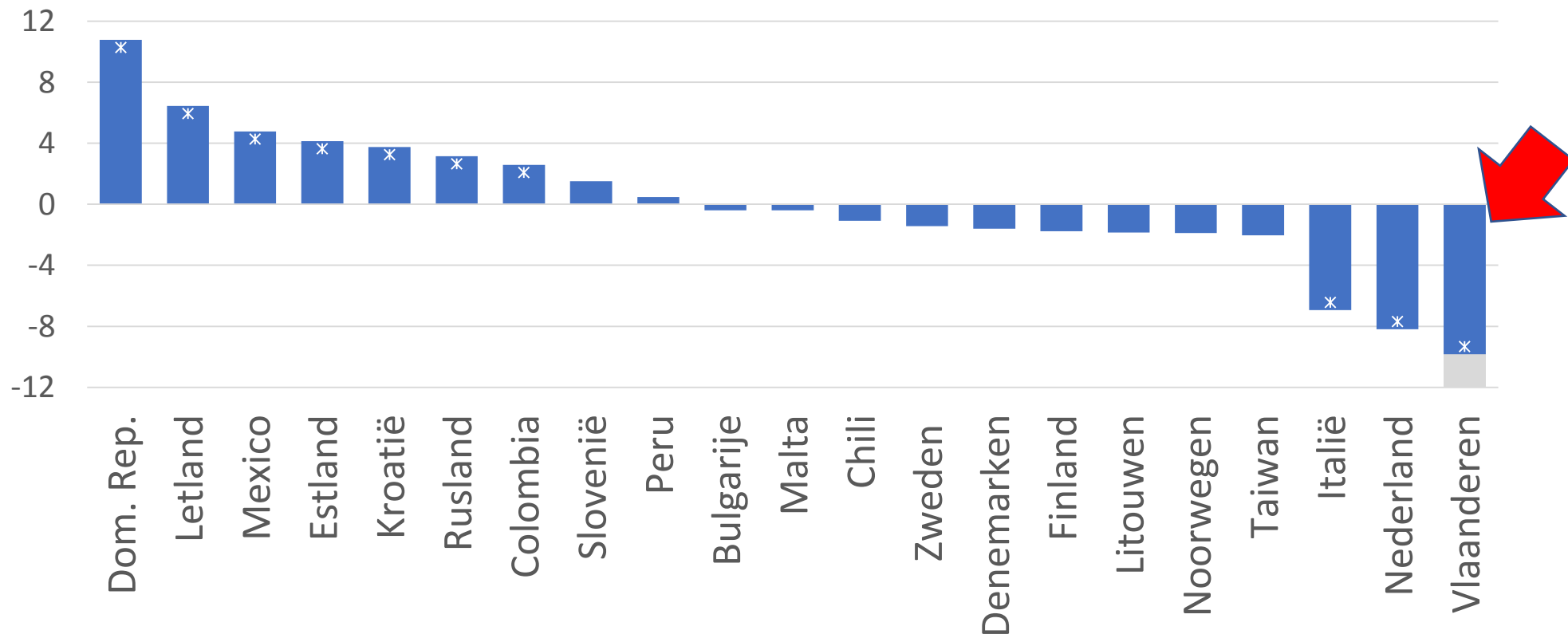
De school en burgerschapseducatie

- Algemene betrokkenheid van leerlingen, ouders en leerkrachten in de schoolgemeenschap ligt bijzonder laag in Vlaanderen.

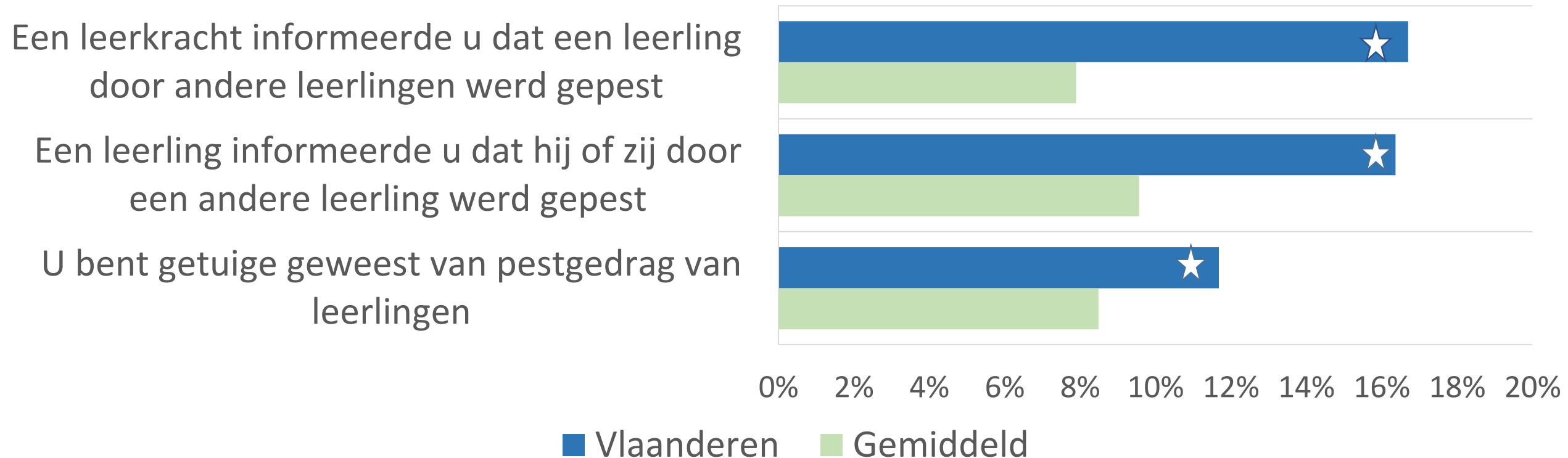
De school en burgerschapseducatie

- Algemene betrokkenheid van leerlingen, ouders en leerkrachten in de schoolgemeenschap ligt bijzonder laag in Vlaanderen.

Welbevinden op school

- School als veilige, waarderende omgeving met voldoende aandacht om pestgedrag te bestrijden. (voorbeeld leraarrapportering)

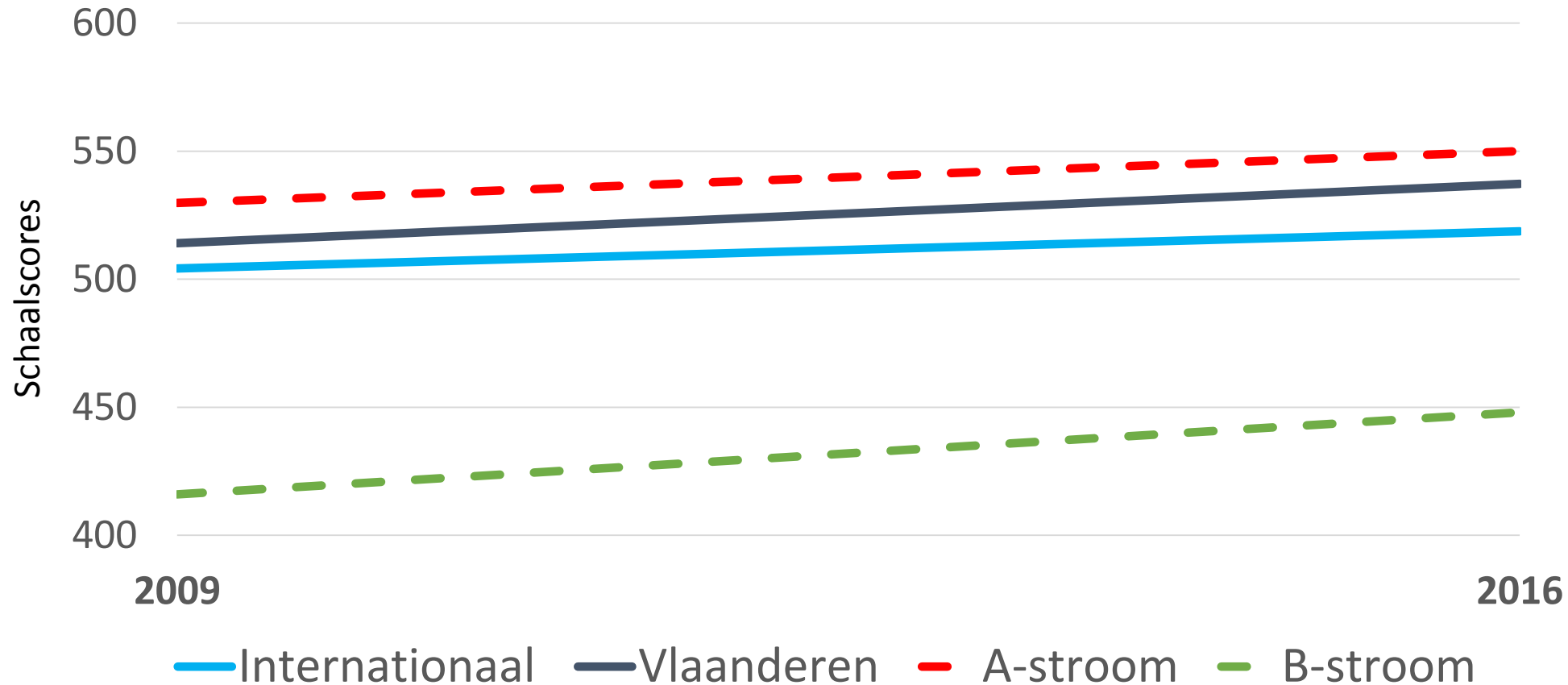
Vergelijking ICCS 2009-2016

Identiek design in 2009 als in 2016: laat vergelijking toe over de tijd

We kunnen Vlaanderen vergelijken met de andere onderwijssystemen die twee keer hebben deelgenomen (« panellanden ») Bulgarije, Chili, Colombia, Denemarken, Dominicaanse Republiek, Estland, Finland, Italië, Letland, Litouwen, Malta, Mexico, Noorwegen, Rusland, Slovenië, Taiwan, Vlaanderen, Zweden.

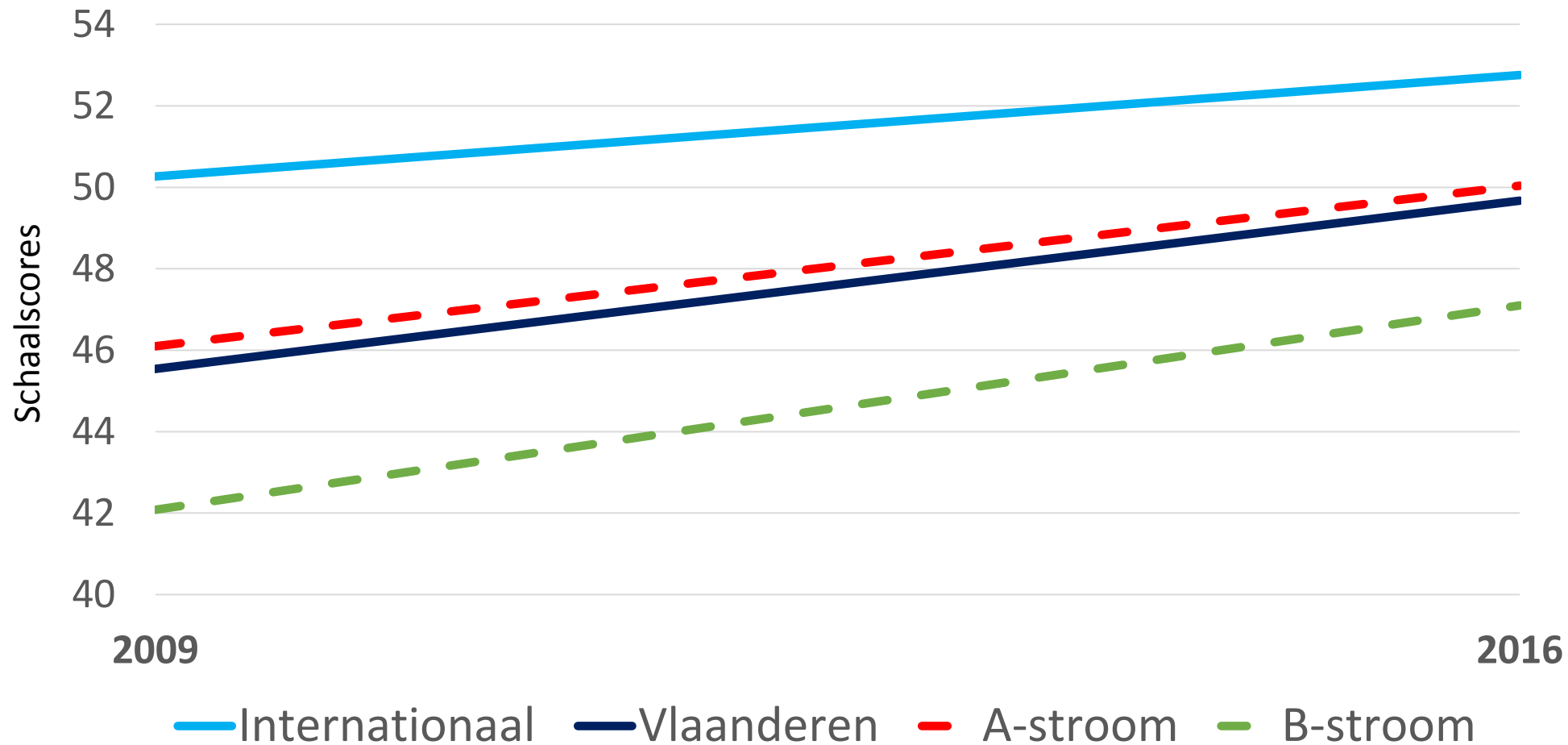
Vergelijking ICCS 2009-2016

Politieke kennis: stijgende trend, zowel Vlaanderen als internationaal

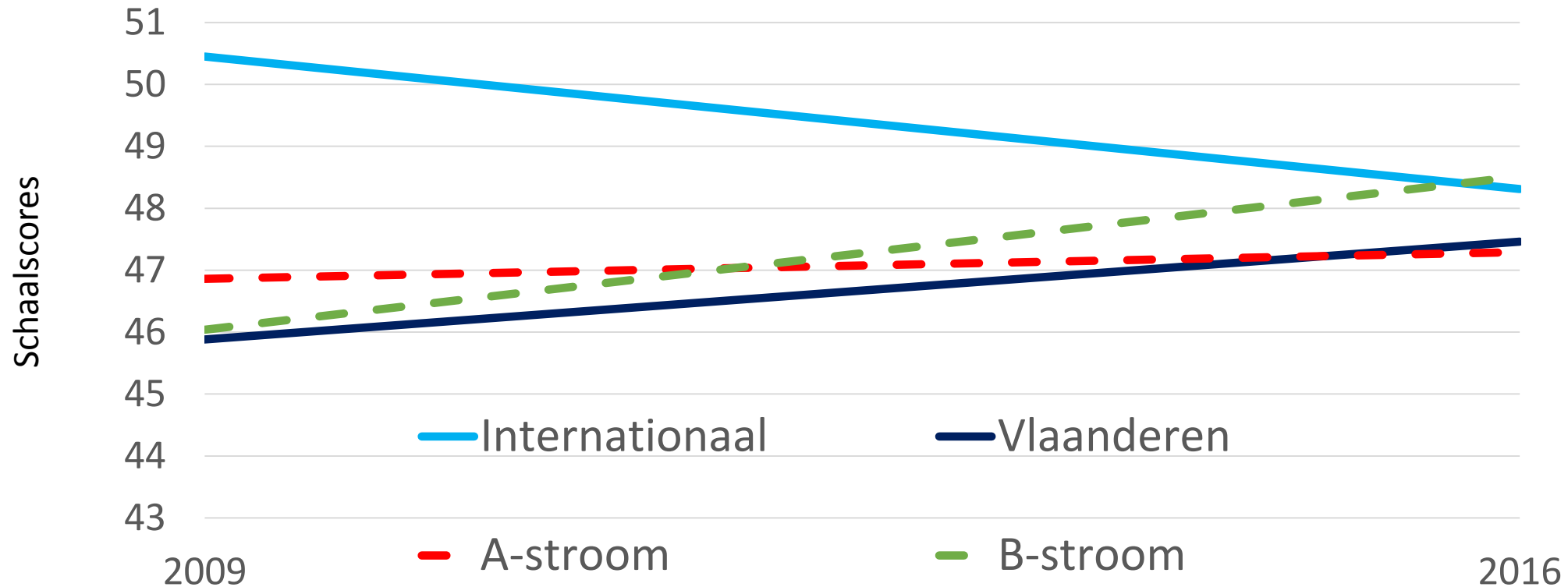
Vergelijking ICCS 2009-2016

Vaardigheden: intentie deelname aan verkiezingen = stijgend

Vergelijking ICCS 2009-2016

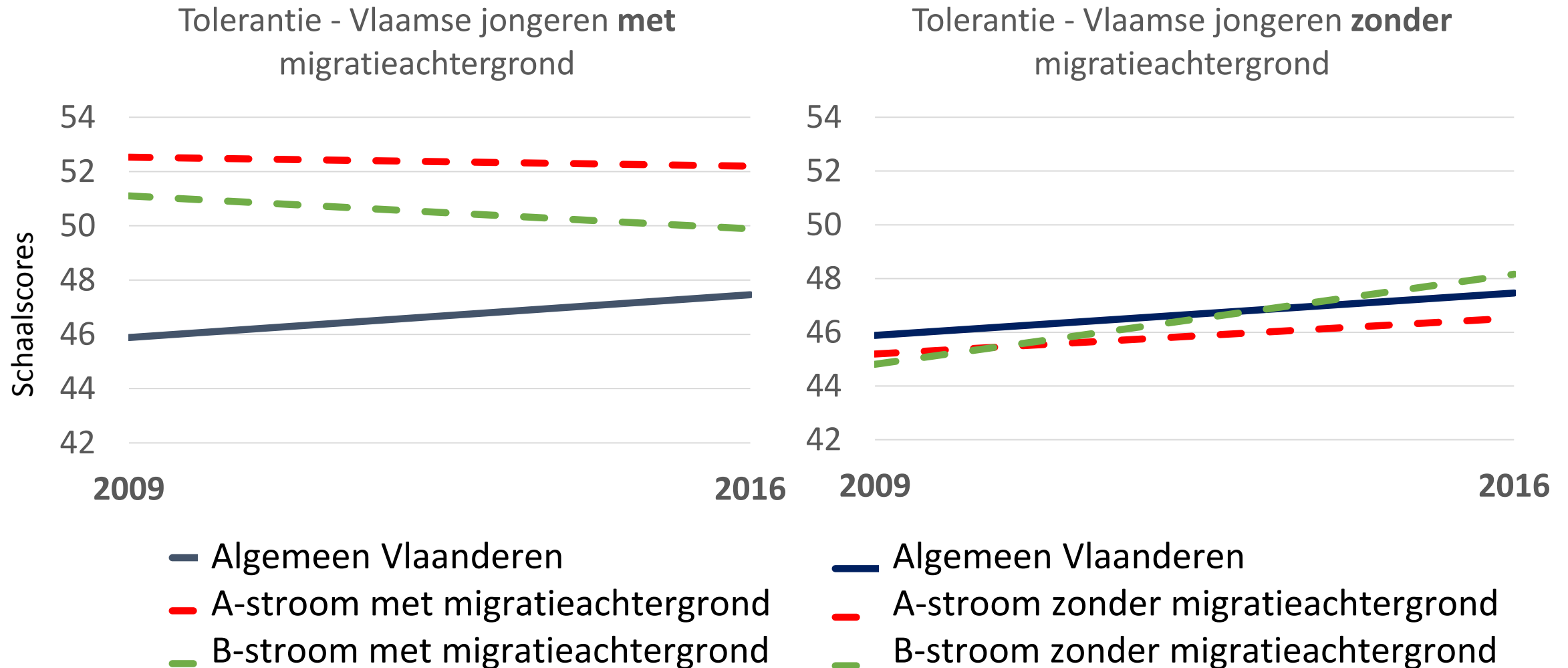
Attitudes: tolerantie ten opzichte van migranten stijgend ⇔ Europees dalende trend

Waar komt de stijging in de B-stroom vandaan?

B-stroom: 2009 18 % migratieachtergrond; 2016: 32 % migratieachtergrond

A-stroom: 2009 10 % migratieachtergrond; 2016: 12 % migratieachtergrond

Besluit: **positieve trend** sinds 2009

- Vlaanderen niet langer « slechtste leerling van de klas »
- Duidelijk positieve trend inzake tolerantie, politieke kennis, vertrouwen in de politiek. Wel nog altijd weinig waardering voor *culturele* diversiteit
- In het algemeen bekleedt Vlaanderen daarmee een middenpositie, nog eind verwijderd van landen met hoogste score (vaak de Scandinavische landen)
- Dit is lager dan de Vlaamse positie inzake bvb. wiskunde. Is Vlaanderen even ambitieus voor burgerschapseducatie als voor de STEM-vakken?

Besluit: vaak toch eerder oppervlakkige verschuivingen

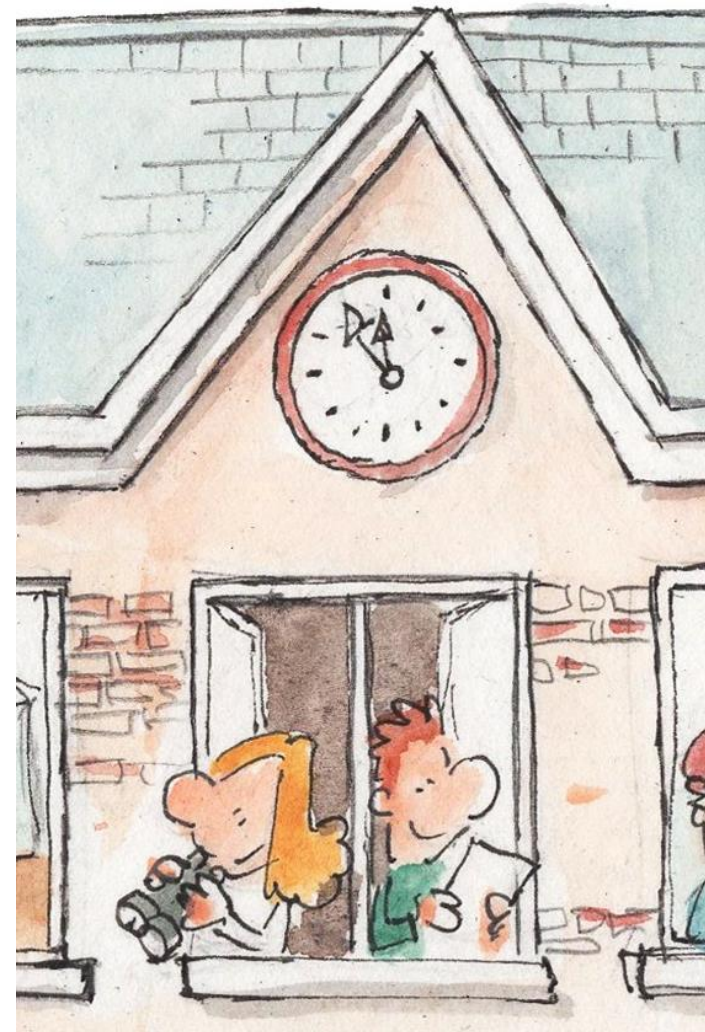
Er worden wel degelijk initiatieven genomen op school: inzake pesten op school, milieubeleid, duurzame ontwikkeling, participatief schoolklimaat.

Maar leerlingen, ouders en leraren ervaren weinig betrokkenheid bij die beleidskeuzes. Geen echte 'schoolgemeenschap' in Vlaams onderwijs

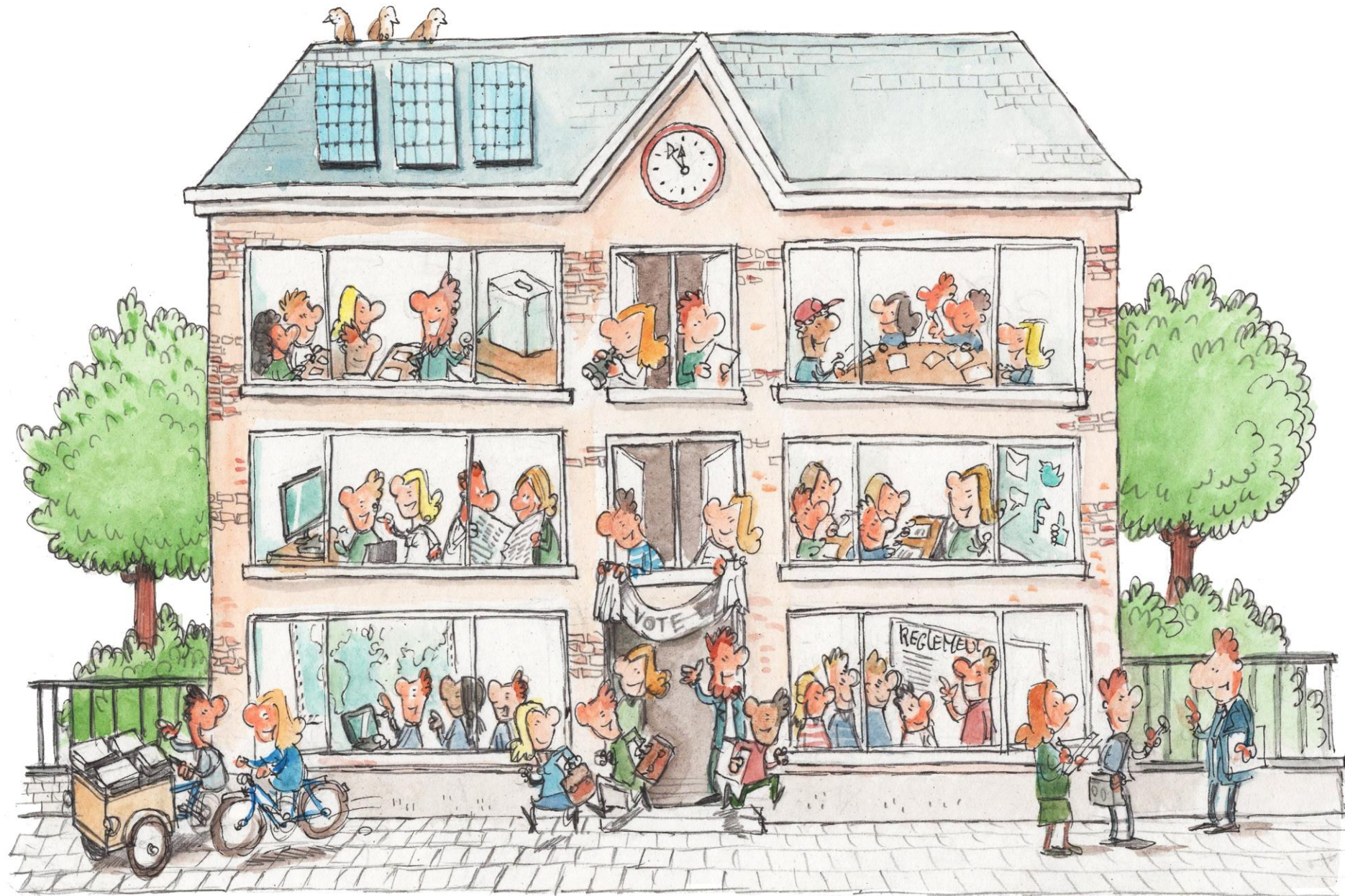
- Initiatieven worden daardoor ook niet ten volle uitgevoerd in school
- Worden keuzes wel volledig opgenomen in het DNA van het Vlaamse onderwijs?

Algemeen besluit: hardnekkige ongelijkheid

- Kloof tussen A-stroom en B-stroom blijft identiek als in 2009: geen enkele vooruitgang
- Ook bij positieve trends blijft de afstand even groot
- Nood aan meer beleidsinitiatieven, met name in B-stroom

Vergelijking ICCS en peiling burgerzin (6de jaar secundair)

Vergelijking ICCS en peiling burgerzin

ICCS 2016

- Tweede leerjaar eerste graad (a-stroom en b-stroom (en BuSO))
- Gestratificeerde steekproef 3138 leerlingen uit 160 scholen
- Cognitieve test, leerling-, school-, leerkrachtvragenlijst
- Afname: maart 2016

PEILING BURGERZIN

- Tweede leerjaar derde graad (aso, bso, kso, tso)
- Gestratificeerde steekproef 4111 leerlingen uit 166 scholen
- Cognitieve test, leerling-, school-, oudervragenlijst
- Afname: maart 2016

→ 7249 leerlingen, uit 527 klassen, uit 326 scholen

Onderzoeksvraag

Verschillen leerlingen uit het tweede leerjaar van de eerste graad secundair onderwijs van leerlingen uit het tweede leerjaar van de derde graad secundair onderwijs wat betreft **verschillende burgerschapsuitkomsten?**

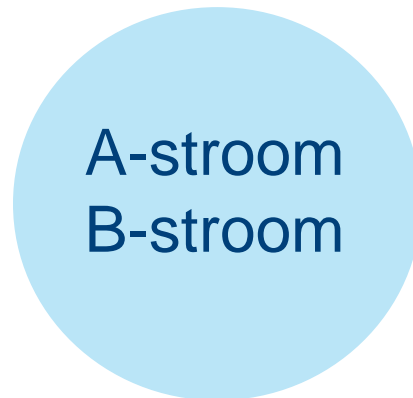
Politieke kennis

Vaardigheden en gedrag

Attitudes

Kanttekening

ICCS 2016

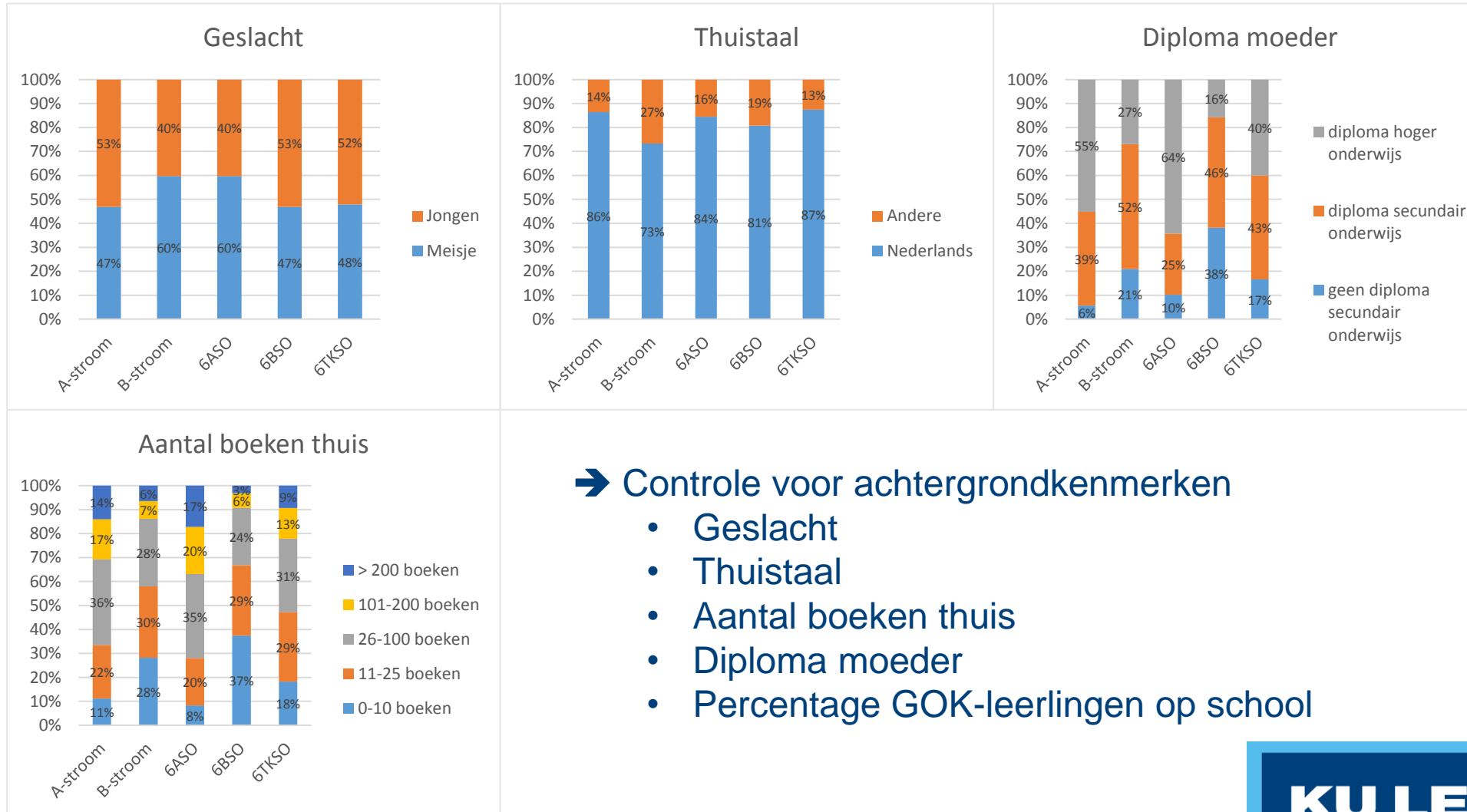

PEILING

→ Cross-sectioneel onderzoek, dus géén uitspraken mogelijk over evolutie doorheen de tijd

Verschillen tussen leerlingengroepen

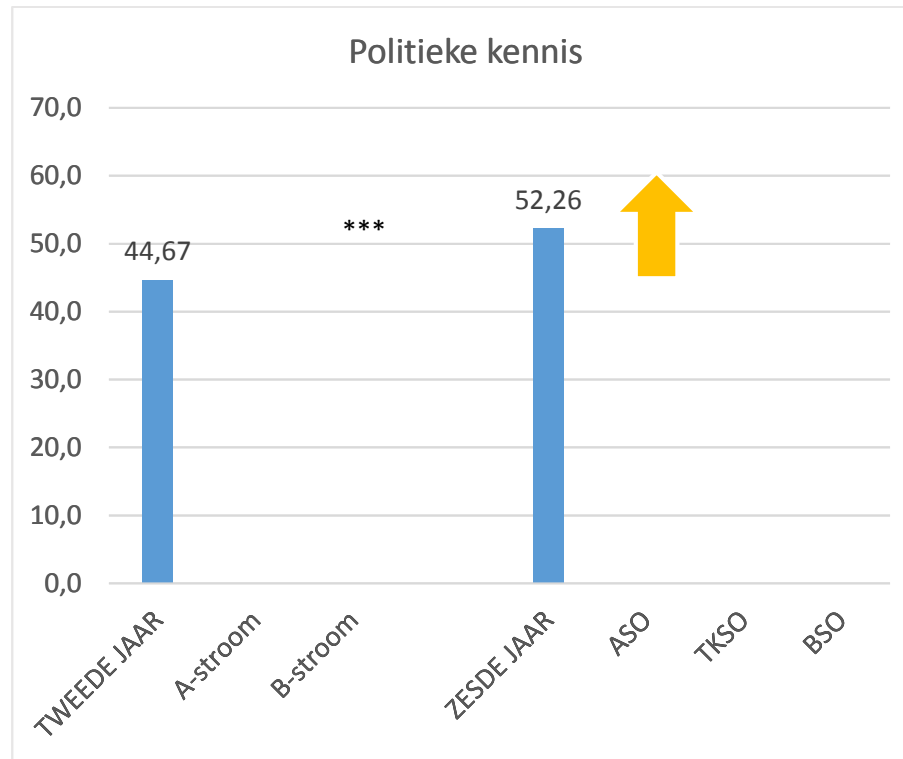

➔ Controle voor achtergrondkenmerken

- Geslacht
- Thuis taal
- Aantal boeken thuis
- Diploma moeder
- Percentage GOK-leerlingen op school

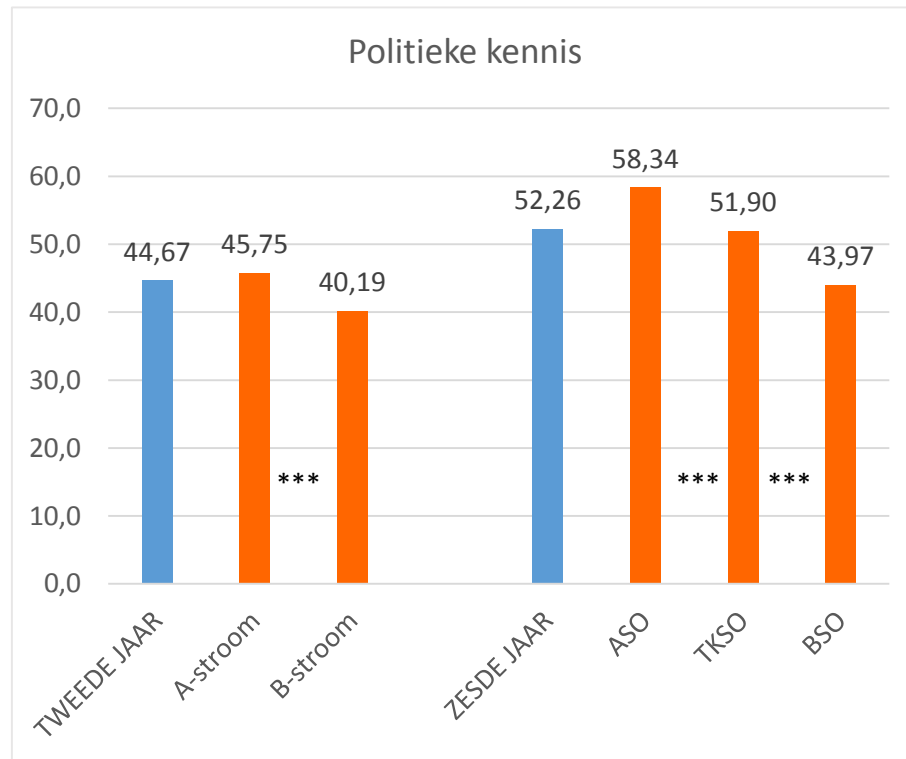
Verschillen tussen leerjaren - Kennis

ns: not significant; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Het zesde jaar scoort significant hoger dan het tweede jaar wat betreft politieke kennis.

Verschillen tussen onderwijsvormen - Kennis

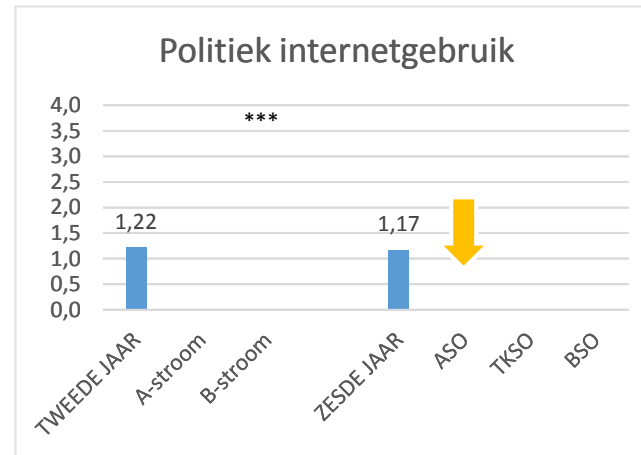
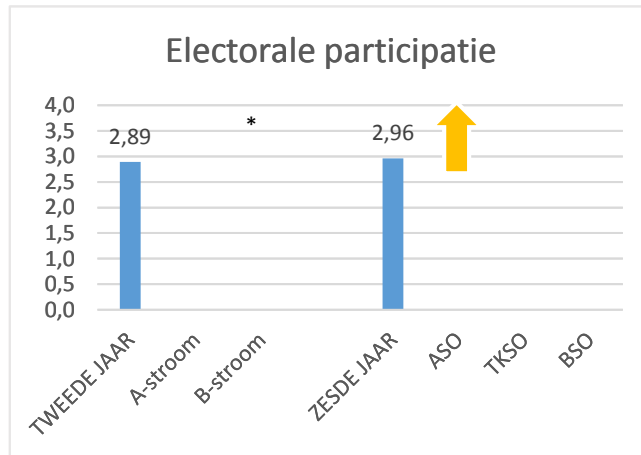

In het tweede jaar scoort de A-stroom significant hoger dan de B-stroom.

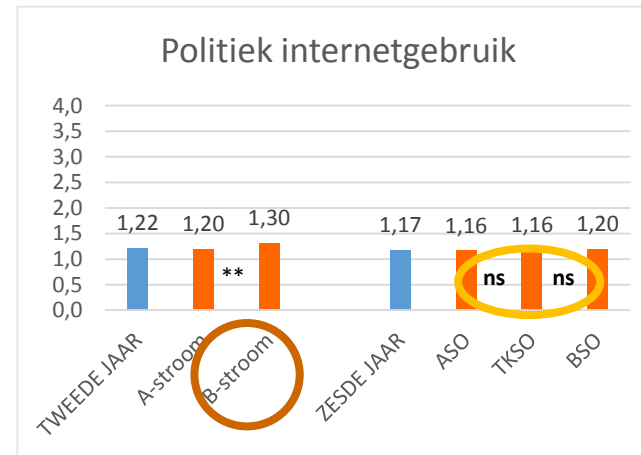
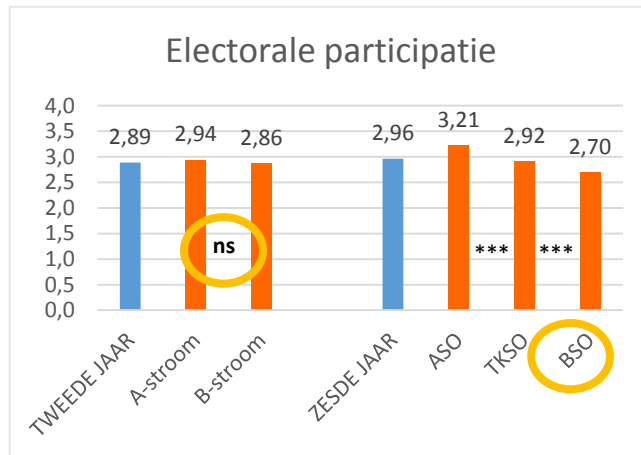
In het zesde jaar scoort aso significant hoger dan tkso en bso, en scoort tkso significant hoger dan bso.

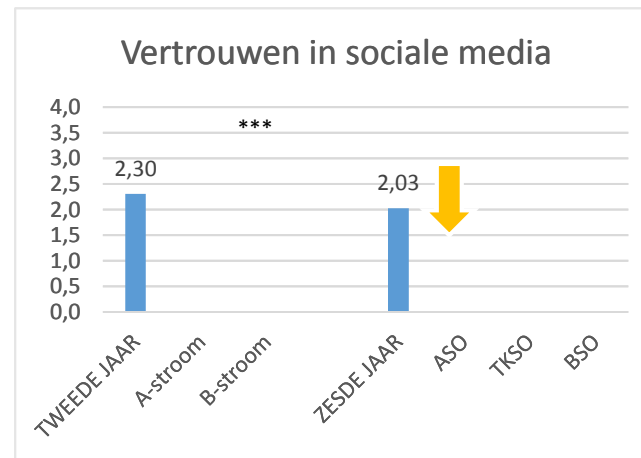
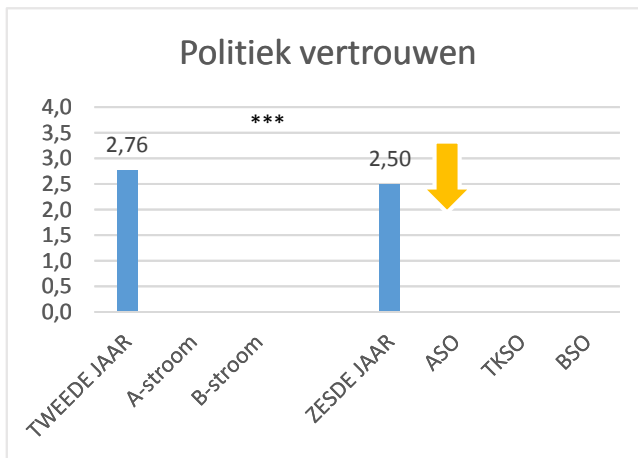
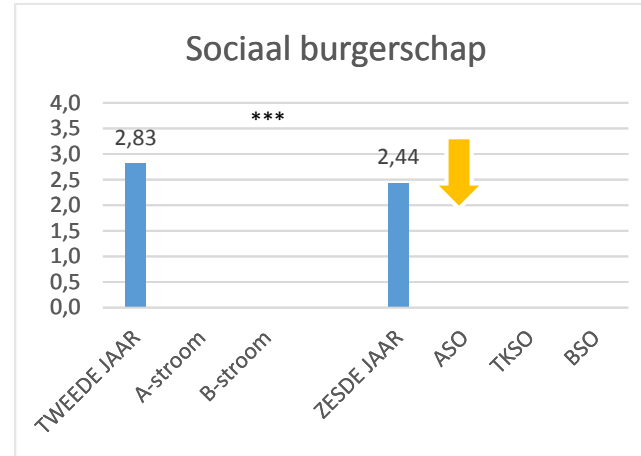
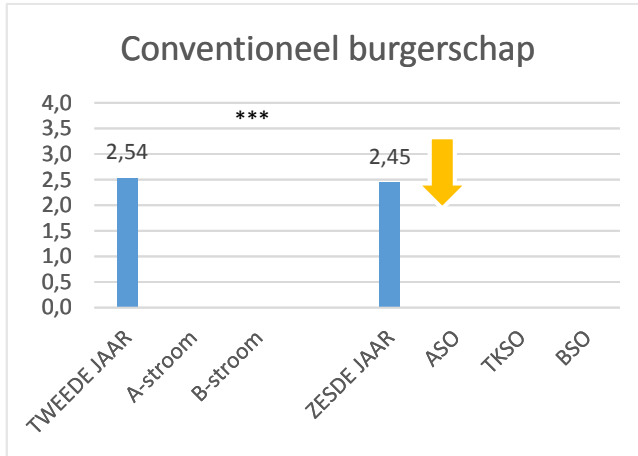
Verschillen tussen leerjaren - Vaardigheden

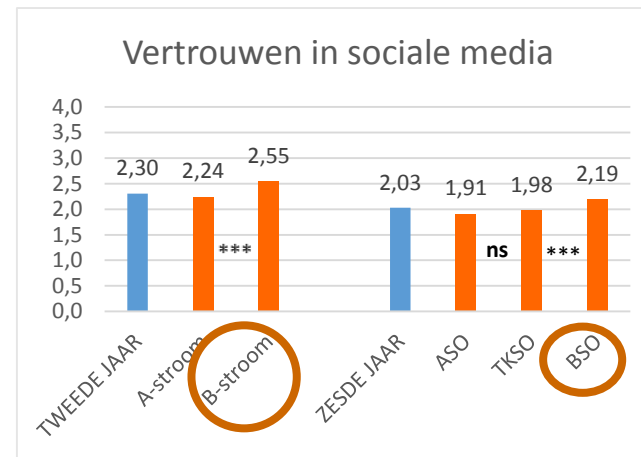
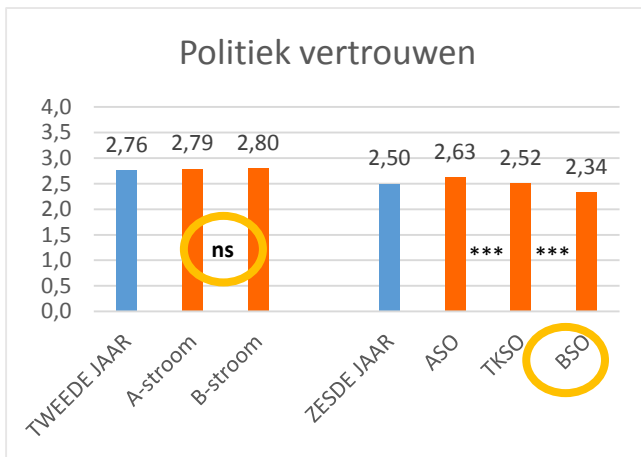
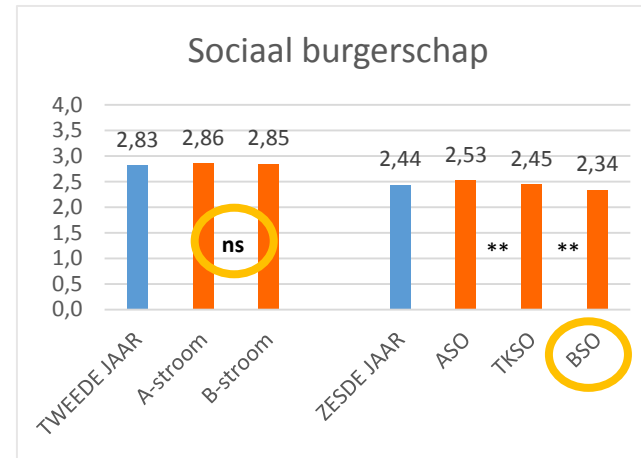
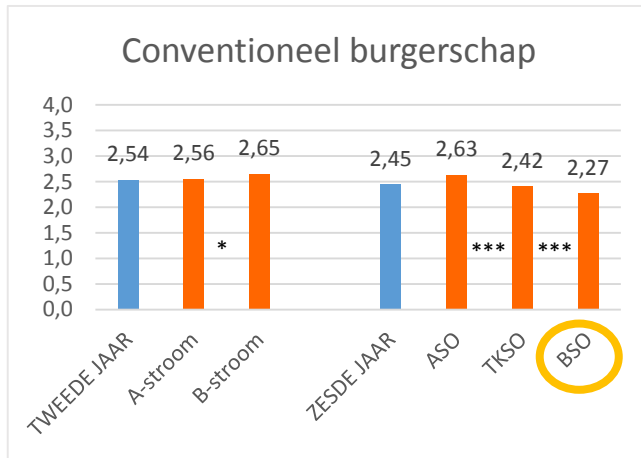
Verschillen tussen onderwijsvormen - Vaardigheden

Verschillen tussen leerjaren - Attitudes

Verschillen tussen onderwijsvormen - Attitudes

Conclusies vergelijking met peilingsonderzoek

- Leerlingen uit het tweede jaar en het zesde jaar verschillen van elkaar inzake politieke kennis, vaardigheden en attitudes
  - Zesde jaar scoort hoger voor politieke kennis en verwachte participatie
  - Zesde jaar scoort lager voor politieke attitudes en politiek internetgebruik
- Leerlingen uit verschillende onderwijsvormen verschillen van elkaar inzake politieke kennis, vaardigheden en attitudes
  - Leerlingen uit beroepsonderwijs hebben minder gunstige resultaten
    - in het zesde jaar: politieke kennis, burgerschap, politiek vertrouwen, vertrouwen in sociale media, verwachte participatie
    - In het tweede jaar: politieke kennis, vertrouwen in sociale media, politiek internetgebruik

Conclusies vergelijking met peilingsonderzoek

- Grotere kloof tussen onderwijsvormen in het zesde jaar (in vgl met het tweede jaar)
  - Potentieel kwetsbare groep leerlingen in B-stroom/BSO
- Leerlingen uit beroepsonderwijs scoren (wel) hoger voor vertrouwen in sociale media (tweede/zesde) en politiek internetgebruik (tweede)
  - Sensibilisering van deze groep voor mogelijke risico's
- Al significante verschillen tussen onderwijsstromen in het tweede jaar (politieke kennis, conventioneel burgerschap, vertrouwen in sociale media, politiek internetgebruik)
  - Politieke socialisatie start vroeg: reeds kloof in 2de jaar secundair

Conclusies vergelijking met peilingsonderzoek

- Belang van leerlingenkenmerken
  - Meisjes en anderstalige leerlingen scoren lager op kennis, maar hoger op attitudeschalen
  - Potentieel kwetsbare groep bij anderstaligen en leerlingen in school met groter GOK-aandeel

